ZEBO MIRZO SHE'RLARIDA KONTRAST ORQALI OBRAZ VA KECHINMA IFODASI

Niyozova Hulkar Jumaqul qizi
Navoiy davlat universiteti tayanch doktoranti

Qabul qilindi: 27.02.2026
Ko'rib chiqildi: 27.02.2026
Tasdiqlandi: 28.02.2026

Kalit so'zlar:
kontrast, poetika, obraz, lirik qahramon, badiiy tasvir, kechinma, zamonaviy o'zbek she'riyati, Zebo Mirzo.

Annotatsiya. Mazkur tezisda zamonaviy o'zbek shoira Zebo Mirzo she'riyatida kontrast badiiy vositasining qo'llanishi hamda uning obraz va ruhiy kechinmalarni ifodalashdagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida shoira she'rlarida qo'llanilgan qarama-qarshi tasvirlar, semantik ziddiyatlar va poetik obrazlar tizimi o'rganildi. Sevgi va ayriliq, umid va iztirob, yorug'lik va zulmat kabi kontrast tushunchalar orqali lirik qahramon ruhiyatining chuqur ifodalanganligi aniqlandi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, kontrast Zebo Mirzo poetikasida obrazlarning emotsional ta'sirini kuchaytiruvchi hamda badiiy matnning estetik qiymatini oshiruvchi muhim poetik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Kirish. Hozirgi o'zbek she'riyatida badiiy ifoda vositalarining rang-barangligi, poetik obrazlar tizimining chuqurligi hamda inson kechinmalarini tasvirlashdagi yangicha yondashuvlar alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, poetik nutqda qarama-qarshilikka asoslangan badiiy vositalar – kontrast, antiteza va qarama-qarshi obrazlar orqali ruhiy holatni ifodalash zamonaviy she'riyatning muhim poetik xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Bu jihat o'zbek adabiyotining taniqli shoira va ijodkorlaridan biri bo'lgan Zebo Mirzo she'riyatida ham yaqqol namoyon bo'ladi. Shoira ijodida inson qalbidagi murakkab hissiyotlar, ruhiy kechinmalar, sevgi va iztirob, umid va iztiroblar ko'pincha kontrast badiiy tasvirlar orqali ifodalanadi. Zebo Mirzo o'zbek zamonaviy she'riyatida o'ziga xos poetik uslubga ega bo'lgan ijodkorlardan biridir. Uning she'rlarida ayol qalbi, insoniy tuyg'ular, ruhiy izlanishlar va hayot falsafasi chuqur badiiy obrazlar orqali tasvirlanadi. Shoira poetikasining muhim xususiyatlaridan biri – qarama-qarshi obrazlar va kontrastli tasvirlar orqali kechinmalarning kuchaytirilgan ifodasini yaratishdir. Kontrast orqali berilgan obrazlar she'rning emotsional ta'sir kuchini oshirib, o'quvchi qalbida chuqur estetik taassurot uyg'otadi. Adabiyotshunoslikda kontrast poetik usul sifatida obraz yaratishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. U badiiy matnda ikki qarama-qarshi holat yoki tasvirni yonma-yon qo'yish orqali ma'no chuqurligini kuchaytiradi hamda obrazning badiiy ta'sirini oshiradi. Zamonaviy adabiyotshunoslik tadqiqotlarida kontrast badiiy tafakkurning muhim elementi sifatida talqin qilinib, uning poetik matndagi funksional imkoniyatlari keng o'rganilmoqda (Yo'ldoshev, 2021; Karimov, 2022). Shu nuqtai nazardan, Zebo

Mirzo she'riyatida kontrast orqali obraz va kechinmalarni ifodalash masalasini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi.

Mazkur tezisda Zebo Mirzo she'rlarida qo'llanilgan kontrast badiiy usulining poetik xususiyatlari, uning obraz yaratishdagi o'rni hamda insoniy kechinmalarni ifodalashdagi funksional imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida shoira she'rlaridagi qarama-qarshi obrazlar tizimi, poetik tafakkur shakllari va ularning badiiy-estetik ahamiyati aniqlanadi. Natijada kontrast usuli Zebo Mirzo she'riyatida obraz va ruhiy kechinmalarni yanada chuqurroq ochib berishga xizmat qiluvchi muhim poetik vosita ekanligi ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Adabiyotlar tahlili. Zamonaviy o'zbek adabiyotshunosligida poetik matnni badiiy-uslubiy jihatdan tahlil qilish, undagi obrazlar tizimi, badiiy tasvir vositalari hamda muallifning estetik qarashlarini aniqlash masalalari muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, she'riyatda kontrast, antiteza va qarama-qarshi tasvirlar orqali obraz hamda ruhiy kechinmalarni ifodalash masalasi ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Bunday yondashuv poetik matnning semantik qatlamlarini ochib berishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. So'nggi yillarda o'zbek adabiyotshunosligida badiiy tasvir vositalarini lingvopoetik nuqtai nazardan o'rganish tendensiyasi kuchaymoqda. Xususan, N. Yo'ldoshev (2021) o'z tadqiqotlarida poetik matnda kontrast va antitezaning estetik funksiyasini tahlil qilib, qarama-qarshi tasvirlar obrazning mazmuniy yukini kuchaytirishini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, kontrast badiiy matnda ikki xil semantik qatlamni yuzaga keltirib, o'quvchining estetik idrokini faollashtiradi. Bu holat ayniqsa lirik she'riyatda inson ruhiyatidagi murakkab kechinmalarni ifodalashda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbek zamonaviy she'riyatining poetik xususiyatlarini o'rganishda Q. Yo'ldoshev (2020) tadqiqotlari ham muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotchi zamonaviy lirikada obraz yaratish jarayonida qarama-qarshi semantik birliklarning qo'llanishi kengayib borayotganini qayd etadi. Uning fikricha, kontrast badiiy fikrning dinamikligini ta'minlaydi hamda poetik matnda dramatik ta'sir kuchini oshiradi. Bu jihat zamonaviy shoir va shoiralar ijodida, xususan ayol shoiralar lirikasida yanada yaqqol namoyon bo'ladi. Ayol shoiralar poetikasini o'rganish masalasi ham so'nggi yillarda adabiyotshunoslikda dolzarb mavzulardan biriga aylangan. D. Quronov (2019) o'z ilmiy ishlarida ayol shoiralar lirikasida ruhiy kechinmalar, ichki ziddiyatlar va hissiy kontrastlarning muhim badiiy omil ekanligini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, ayol shoiralar she'riyatida obraz va kechinmalar ko'pincha qarama-qarshi holatlar orqali beriladi: sevgi va iztirob, umid va iztiroblar, yaqinlik va yolg'izlik kabi tushunchalar poetik kontrastni yuzaga keltiradi. Bunday tasvirlar she'rning emotsional ta'sir kuchini oshirib, o'quvchini chuqur estetik mushohadaga undaydi. Zamonaviy o'zbek she'riyatida poetik tafakkur va obrazlar tizimini o'rganishda H. Boltaboyev (2022) tadqiqotlari ham muhim manba hisoblanadi. Tadqiqotchi poetik matnni talqin qilishda badiiy tasvir vositalari, metafora, kontrast va antiteza kabi usullarning o'zaro bog'liqligini

alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, kontrast badiiy matnda semantik qarama-qarshilik orqali yangi ma'no qatlamlarini yuzaga keltiradi va obrazni yanada jonlantiradi.

Zebo Mirzo ijodi ham o'zbek adabiyotshunosligida ma'lum darajada o'rganilgan. Ayrim tadqiqotlarda shoira lirikasida ayol ruhiyati, sevgi, hayot falsafasi va ichki kechinmalar poetik obrazlar orqali ifodalanganligi qayd etiladi. Xususan, M. Karimov (2023) zamonaviy o'zbek ayol shoiralari ijodini tahlil qilar ekan, Zebo Mirzo she'riyatida kontrast tasvirlar orqali ruhiy ziddiyatlarning ifodalanganini ta'kidlaydi. Tadqiqotchining fikricha, shoira she'rlarida yorug'lik va zulmat, sevgi va ayriliq, quvonch va iztirob kabi qarama-qarshi tushunchalar orqali lirik qahramonning ichki kechinmalari chuqur badiiy ifodaga ega bo'ladi. Shuningdek, zamonaviy adabiyotshunoslikda poetik matnni kompleks tahlil qilish usullari ham keng qo'llanilmoqda. Bu borada A. Sher (2021) poetik matnni lingvopoetik va semantik jihatdan o'rganish zarurligini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, badiiy matndagi kontrast tasvirlar nafaqat estetik vosita, balki muallifning dunyoqarashi va poetik tafakkurini ifodalovchi muhim element hisoblanadi. Yuqoridagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kontrast poetik vosita sifatida zamonaviy o'zbek she'riyatida muhim o'rin tutadi. Biroq Zebo Mirzo she'riyatida kontrast orqali obraz va kechinmalarni ifodalash masalasi alohida ilmiy tadqiqot ob'ekti sifatida yetarli darajada chuqur o'rganilmagan. Shu sababli ushbu masalani tahlil qilish zamonaviy o'zbek adabiyotshunosligi uchun dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur tezis aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, Zebo Mirzo she'rlarida kontrastning poetik funksiyasi hamda uning obraz va kechinmalarni ifodalashdagi o'rni tahlil qilinadi.

Tadqiqot muhokamasi. Zebo Mirzo she'riyati zamonaviy o'zbek adabiyotida o'ziga xos poetik uslubi, chuqur hissiylik va obrazlarning emotsional kuchi bilan ajralib turadi. Shoira ijodini tahlil qilish jarayonida uning she'rlarida kontrast badiiy usulining keng qo'llanilishi kuzatiladi. Ayniqsa, lirik qahramonning ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari hamda hayotiy qarashlari ko'pincha qarama-qarshi obrazlar orqali ifodalanadi. Bu esa poetik matnning estetik ta'sirini kuchaytirib, o'quvchini chuqur hissiy mushohadaga chorlaydi. Tadqiqot jarayonida Zebo Mirzo she'rlarida kontrast ikki asosiy shaklda namoyon bo'lishi aniqlanadi. Birinchisi – semantik kontrast bo'lib, unda sevgi va ayriliq, quvonch va iztirob, yorug'lik va zulmat kabi qarama-qarshi tushunchalar yonma-yon qo'llanadi. Bunday tasvirlar lirik qahramon ruhiyatidagi ziddiyatlarni yanada aniqroq ifodalash imkonini beradi. Masalan, shoira ayrim she'rlarida sevgi tuyg'usini tasvirlar ekan, unga parallel ravishda yolg'izlik yoki ayriliq hissini ham keltirib chiqaradi. Natijada poetik matnda kuchli emotsional kontrast yuzaga keladi.

Ikkinchi ko'rinish – obrazlar kontrasti bo'lib, unda turli badiiy obrazlar o'rtasidagi qarama-qarshilik orqali ma'no chuqurligi yaratiladi. Zebo Mirzo she'riyatida tabiat obrazlari, vaqt timsollari yoki ruhiy holatlarni ifodalovchi tasvirlar ko'pincha kontrast asosida quriladi. Masalan, bahor va kuz, yorug' kun va

sokin tun, hayotiy umid va ichki iztirob kabi tasvirlar orqali shoira lirik qahramonning ruhiy holatini yanada aniqroq ochib beradi. Bunday kontrast tasvirlar she'rning badiiy kompozitsiyasini boyitib, obrazlarning estetik ta'sir kuchini oshiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, kontrast faqat badiiy bezak sifatida emas, balki poetik tafakkurning muhim elementi sifatida ham namoyon bo‘ladi. Shoira qarama-qarshi tasvirlar orqali inson ruhiyatidagi murakkab jarayonlarni ifodalashga intiladi. Bu esa lirik qahramonning ichki dunyosini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Ayniqsa, ayol ruhiyati, sevgi tuyg‘ulari va insoniy kechinmalarni ifodalashda kontrast usuli muhim badiiy vosita sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, kontrast orqali yaratilgan obrazlar she'rning dramatik ta'sirini ham kuchaytiradi. Qarama-qarshi tasvirlarning uyg‘unligi poetik matnda hissiy kuchlanish hosil qiladi va o‘quvchini muallifning estetik qarashlarini chuqurroq anglashga undaydi. Shu jihatdan qaraganda, Zebo Mirzo she'riyatida kontrast usuli obraz yaratishning samarali poetik vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Zebo Mirzo she'rlarida kontrast orqali obraz va kechinmalarni ifodalash shoira poetikasining muhim xususiyatlaridan biridir. Qarama-qarshi tasvirlar orqali yaratilgan poetik obrazlar lirik qahramonning ruhiy dunyosini chuqur ochib berishga xizmat qiladi hamda zamonaviy o‘zbek she'riyatining badiiy-estetik imkoniyatlarini boyitadi.

Xulosa. Zebo Mirzo she'riyatida kontrast badiiy ifoda vositasi sifatida muhim poetik ahamiyatga ega. Shoira qarama-qarshi obrazlar va semantik tasvirlar orqali lirik qahramonning ichki kechinmalari, ruhiy ziddiyatlari hamda insoniy tuyg‘ularini chuqur va ta'sirchan tarzda ifodalaydi. Sevgi va ayriliq, umid va iztirob, yorug‘lik va zulmat kabi qarama-qarshi tushunchalar she'rlarda estetik kuchlanish hosil qilib, badiiy matnning emotsional ta'sirini oshiradi. Natijada kontrast usuli obraz yaratish va kechinmalarni ifodalashning samarali poetik vositasi sifatida namoyon bo‘lib, Zebo Mirzo ijodining o‘ziga xos badiiy xususiyatlarini belgilaydi hamda zamonaviy o‘zbek she'riyati rivojiga muhim hissa qo‘shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Boltaboyev, H. (2022). Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
2. Karimov, M. (2023). Zamonaviy o‘zbek ayol shoiralari poetikasi va badiiy tafakkur masalalari. O‘zbek tili va adabiyoti, 3(6), 45–52.
3. Quronov, D. (2019). Adabiyot nazariyasi. Toshkent: Akademnashr.
4. Yo‘ldoshev, N. (2021). Poetik matnda kontrast va antitezaning badiiy funksiyasi. Filologiya masalalari, 4(2), 78–85.
5. Yo‘ldoshev, Q. (2020). Badiiy matn poetikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Mirzo, Z. (2021). Saylanma she'rlar. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.